

<https://doi.org/10.62837/2025.10.202>

MİRZƏYEVA ARZU AĞANƏHMƏD QIZI
Azərbaycan Tibb Universiteti
Azərbaycan dili kafedrası
mirzayeva.arzu1960@gmail.com
ORCID:0009-0003-6717-4785

RƏQƏMSAL DÜNYADA AZƏRBAYCAN DİLİ X Ü L A S Ə

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, rəqəmsal dünya, dil siyasəti, texnologiya, dilin qorunması*

Rəqəmsal dövr Azərbaycan dilinin inkişafı və qorunması üçün həm fürsətlər, həm də çağırışlar yaradır. Məqalədə dilin internetdə, sosial şəbəkələrdə və rəqəmsal mediada təmsil olunma səviyyəsi, həmçinin süni intellekt, onlayn lüğətlər və tərcümə sistemləri kimi texnologiyaların dilə təsiri araşdırılır. İnternet, sosial media və mobil tətbiqlər dilin istifadəsini gündəlik həyata daşıyır. Azərbaycan dilində rəqəmsal məzmunun artırılması vacib məsələlərdəndir. Eyni zamanda, Azərbaycan dilinin rəqəmsal məkanlarda qorunması və inkişaf etdirilməsi üçün strategiyalar irəli sürülür. Rəqəmsal dövrdə Azərbaycan dili həm inkişaf imkanları, həm də təhlükələrlə üz-üzədir. Süni intellekt və tərcümə texnologiyalarının dilə inteqrasiyası sürətlənir. Rəqəmsal lüğətlər, onlayn dərslilər və dil öyrənmə platformaları sürətlə inkişaf edir. Dilin qorunması üçün təhsil, media və dövlət siyasətində strategiyalar hazırlanmalıdır. Dövlət dəstəyi ilə dil texnologiyalarının inkişafı təşviq edilməlidir. Gənc nəsil arasında ana dilinə maraq rəqəmsal məzmunla gücləndirilə bilər. Azərbaycan dili rəqəmsal mühitə uyğunlaşmaqla yanaşı, öz mövqeyini qorumağa çalışmalı, rəqəmsal mühitdə yaşamaqlı və inkişaf etməlidir.

Mirzayeva Arzu Aghanahmad

THE AZERBAIJAN LANGUAGE IN THE DIGITAL WORLD S U M M A R Y

Keywords: *Azerbaijani language, digital world, language policy, technology, language preservation*

The digital era creates both opportunities and challenges for the development and preservation of the Azerbaijani language. The article examines the level of representation of the language on the Internet, social networks and digital media, as well as the impact of technologies such as artificial intelligence, online dictionaries and translation systems on the language. The Internet, social media and mobile applications bring the use of the language into everyday life. Increasing digital content in the Azerbaijani language is an important issue. At the same time, strategies are put forward for the protection and development of the Azerbaijani

language in digital spaces. In the digital era, the Azerbaijani language faces both development opportunities and threats. The integration of artificial intelligence and translation technologies into the language is accelerating. Digital dictionaries, online textbooks and language learning platforms are developing rapidly. Strategies should be developed in education, media and state policy to preserve the language. The development of language technologies should be encouraged with state support. Interest in the mother tongue among the younger generation can be strengthened with digital content. The Azerbaijani language should also try to maintain its position, live and develop in the digital environment, while adapting to the digital environment.

XXI əsrdə cəmiyyətin inkişafı ilə rəqəmsal texnologiyalar həyatın bütün sahələrinə nüfuz edib. Bu proseslər dilin də funksiyalarını dəyişməkdədir. Azərbaycan dili də rəqəmsal mühitə uyğunlaşmaqla yanaşı, öz mövqeyini qorumağa çalışır. Məqalənin məqsədi rəqəmsal dövrdə Azərbaycan dilinin mövcud vəziyyətini, problemlərini və inkişaf perspektivlərini araşdırmaqdır.

Rəqəmsal dünya artıq sadəcə ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də dilin yaşaması üçün yeni bir məkandır. İnternetdə, mobil tətbiqlərdə, sosial şəbəkələrdə Azərbaycan dilinin aktiv istifadəsi dilin canlı qalmasında mühüm rol oynayır.

Süni intellekt, avtomatik tərcümə, səsli tanıma sistemləri və elektron lüğətlər kimi texnologiyalar dilə həm imkanlar yaradır, həm də uyğunlaşmaq məcburiyyətini doğurur. “Azleks”, “Dilimiz.az” kimi yerli resurslar bu sahədə mühüm rol oynayır.

İngilis və digər dominant dillərin rəqəmsal sahədə üstünlüyü Azərbaycan dilinin istifadə tezliyini azalda bilər. Bu isə milli kimliyin zəifləməsinə səbəb ola bilər. Bunun üçün rəqəmsal platformalarda Azərbaycan dilinin istifadə olunduğu və yayıldığı bütün məzmunlar artırılmalı, məktəblərdə və universitetlərdə rəqəmsal savadlıqla birgə dil bilikləri gücləndirilməli, dövlətin dəstəyi ilə milli dilin texnoloji bazasının inkişafı sürətlənməlidir. Müasir dövr insanlığın tarixində özünəməxsus bir mərhələ açıb: dünyamız sürətlə rəqəmsallaşır, hər kəs və hər şey ekrana, informasiyaya və virtual aləmin imkanlarına bağlanır. Texnologiyalar inkişaf etdikcə, təkcə həyat tərzimiz deyil, həm də dilimiz bu dəyişimin axarına qoşulur. Artıq dil yalnız kağızda yazılan və ya sinif otaqlarında öyrədilən bir ünsiyyət vasitəsi deyil - o, rəqəmsal platformaların, sosial şəbəkələrin, elektron xidmətlərin və süni intellektin içində yaşayan dinamik bir varlığa çevrilib.

Bu kontekstdə Azərbaycan dilinin rəqəmsal dünyada mövqeyi xüsusi önəm daşıyır. Çünki dil yalnız kommunikasiya vasitəsi deyil; xalqın tarixi, düşüncə tərzini, mədəni kimliyi və dünya görüşünün daşıyıcısıdır. Rəqəmsal mühitdə dilimizin möhtəşəm şəkildə təmsil olunması həm milli kimliyin qorunması, həm də yeni nəsillərin öz ana dilində rahat və sərbəst şəkildə informasiya əldə etməsi üçün vacibdir. Milli kimlik bir xalqın özünəməxsus dilini, mədəniyyətini, tarixini, adət-ənənələrini, dini və ortaq dəyərlərini ifadə edən bir mənsubiyyət hissidir. Milli kimlik insanın hansı millətə mənsub olduğunu dərk etmək və bu mənsubiyyətlə qürur

duymasındır. Bu gün internetdə, sosial şəbəkələrdə, mobil tətbiqlərdə, elektron hökumət sistemlərində və süni intellekt kimi qabaqcıl texnologiyalarda Azərbaycan dilinin varlığı - bizi həm qlobal dəyişimin bir parçasına çevirir, həm də milli kimliyimizi müasir dünyada görünən edir. Lakin bu proses sadəcə texniki integrasiyadan ibarət deyil. Burada gənclərin istifadə etdiyi ifadələrdən tutmuş rəsmi qurumların təqdim etdiyi xidmətlərə, kontent yaradanların dil seçimindən süni intellektlərdə dil dəstəklərinə qədər geniş bir spektr formalaşır. Məhz buna görə də “rəqəmsal dünyada Azərbaycan dili” mövzusu təkcə texnologiya haqqında deyil - həm də dilin gələcəyi, onun dəyişməsi, qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında düşünməyə çağırır.

Rəqəmsal platformalar müasir cəmiyyətin ən geniş ünsiyyət məkanı sayılır. Artıq insanların gündəlik danışığı, fikir mübadiləsi, özünüifadəsi və hətta mədəniyyətin formalaşması sosial şəbəkələr üzərindən baş verir.

Milyonlarla insanın toplandığı bu virtual məkan Azərbaycan dili üçün həm böyük bir meydan, həm də çox dəyərli bir fürsət yaradır.

Bununla yanaşı, sosial şəbəkələr Azərbaycan dilində kontent istehsalının yeni bir “mədəniyyət dalğası” yaratmasına səbəb olub. Artıq müxtəlif sahələr üzrə — tarix, elm, ədəbiyyat, musiqi, kinokritika, texnologiya, makiyaj, mətbəx və s. — Azərbaycan dilində yüzlərlə bloqer fəaliyyət göstərir. Bu, həm dilin inkişafına, həm də istifadəçinin ana dilində keyfiyyətli məlumat əldə etməsinə xidmət edir.

Eyni zamanda sosial platformalar dilin dəyişməsi və yenilənməsi prosesini xeyli sürətləndirir. İnternet dilinin təsirindən yaranan yeni sözlər, qısaltmalar və gülməli ifadələr Azərbaycan gənclərinin gündəlik danışığında öz yerini tapır. Bu, bəzən dilin təmizliyi haqqında mübahisələrə səbəb olsa da, ümumilikdə dilin təbii inkişafının bir hissəsi hesab olunur. Lakin bütün müsbət tərəflərə baxmayaraq, bir real problem də var: Azərbaycan dilində peşəkar, faktiki, geniş sahələr üzrə kontent hələ də kifayət qədər çox deyil. Xüsusilə texnoloji, elmi və analitik mövzularda ingiliscə mənbələrə üstünlük verilir. Bu, rəqəmsal aləmdə dilimizin mövqeyini zəiflədir və gənclərin ana dilində dərin bilik əldə etməsini çətinləşdirir. Rəqəmsal texnologiyaların inkişafı bu gün dillərin qorunması və inkişafı üçün ən güclü vasitələrdən biridir. Xüsusilə süni intellekt, avtomatik tərcümə sistemləri, səsli axtarış texnologiyaları və mobil tətbiqlər insanların gündəlik həyatında mühüm rol oynayır. Bu sahələrdə Azərbaycan dilinin mövqeyi həm texniki, həm də mədəni baxımdan əhəmiyyətlidir.

Son illərdə süni intellekt sistemləri Azərbaycan dilini tanımaq və işlətmək baxımından xeyli irəliləyib. Səs tanıma alətləri, klaviatura avtomatik düzəliş sistemləri, tərcümə xidmətləri Azərbaycan dilinə daha çox dəstək verməyə başlayıb. Bütün bunlar istifadəçilərə öz ana dilində daha rahat yazmaq, öyrənmək və kommunikasiya qurmaq imkanı yaradır. Lakin bu inkişaf hələ tam yetkin səviyyəyə

çatmayıb: bəzi sistemlər Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşunu tam tanıya bilmir, tərcümələrdə səhvlər yaranır və ya səsli əmrlər düzgün başa düşülmür.

Bu çətinliklər təsadüfi deyil. Azərbaycan dilinin rəqəmsal texnologiyalara tam inteqrasiyası üçün böyük miqdarda yüksək keyfiyyətli dil məlumatı – yəni mətnlər, nitq nümunələri, lüğət bazaları və qrammatik qaydaların sistemli şəkildə toplanması lazımdır. Dünya dilləri içərisində ingiliscə, çincə, ispanca kimi dillər bu sahədə çox irəlidedir, çünki onlar üçün data bolluğu mövcuddur. Azərbaycan dili isə bu prosesə son illərdə qoşulduğu üçün hələ də data və texniki resurs çatışmazlığı ilə üzləşir. Bununla belə, müsbət tərəflər də az deyil. Mobil tətbiqlər, təhsil platformaları, lüğət proqramları və onlayn öyrənmə alətləri Azərbaycan dilində genişlənir. Elektron kitablar, audio kitablar və rəqəmsal tədris materialları dilin həm öyrədilməsinə, həm də istifadəsinin yayılmasına töhfə verir. Bu, xüsusilə gənclərin ana dilində yüksək keyfiyyətli və müasir resurslara çıxışını artırır.

Eyni zamanda, süni intellektin inkişafı Azərbaycan dilinin gələcəyi üçün mühüm fürsətlər yaradır. Dilin texnologiya tərəfindən dəstəklənməsi onun yaşayış müddətini uzadır, yeni formalar yaratmasına imkan verir və qlobal informasiya mübadiləsində daha nəzərə çarpmasına səbəb olur. Süni intellektə inteqrasiya olunan hər yeni Azərbaycan dilində funksiya - sanki dilimizin rəqəmsal xəritəsində daha bir işıq nöqtəsi kimi yanır. Azərbaycan dilinin rəqəmsal dünyada möhkəmlənməsinə ən güclü təsir göstərən sahələrdən biri rəsmi və təhsil platformalarıdır. Dövlət qurumlarının elektron xidmətlərə keçməsi, məktəb və universitet sistemlərinin rəqəmsallaşdırılması, həmçinin tədris resurslarının internet üzərindən əlçatan olması ana dilinin rəqəmsal mühitdə sabit və normativ formada yaşamasını təmin edir.

Son illərdə ölkədə geniş yayılan elektron hökumət sistemləri - “ASAN xidmət”, “myGov”, “e-taxes”, “e-sosial” kimi portallar tam şəkildə Azərbaycan dilində fəaliyyət göstərir. Bu portallar vasitəsilə vətəndaşlar sənəd əldə etmək, müraciətlər göndərmək, məlumat almaq kimi prosesləri ana dilində həyata keçirir. Bu, həm dilin istifadəsini artırır, həm də normativ Azərbaycan dilinin dövlət səviyyəsində rəqəmsal standart kimi möhkəmlənməsinə şərait yaradır. Təhsil sahəsində də oxşar proses müşahidə olunur. Məktəblər və universitetlər onlayn dərslər platformalarına keçdikcə, Azərbaycan dilində videodərslər, elektron kitablar, test bazaları və interaktiv təlim materialları genişlənib. Xüsusilə pandemiya dövrü bu sistemin sürətlə inkişaf etməsinə səbəb oldu və nəticədə Azərbaycan dilində böyük miqdarda rəqəmsal tədris kontenti yarandı. Eyni zamanda, dövlət tərəfindən təsdiqlənmiş elektron dərslilər, interaktiv tədris tətbiqləri və rəqəmsal təhsil resursları dilin düzgün yazılışını, qrammatikasını və terminologiyasını standart şəkildə təqdim edir. Bu, gənc nəsildə dilin normativ formasının daha yaxşı öyrənilməsinə imkan verir. Bununla yanaşı, media qurumlarının rəqəmsal versiyaları da Azərbaycan dilinin onlayn aləmdə geniş yayılmasına şərait yaradır. İnformasiya saytları, xəbər portalları, elektron qəzetlər və jurnal platformaları dilin rəsmi

üslubunun rəqəmsal dünyada davamlı şəkildə işlənməsinə səbəb olur. Lakin bu sahədə müəyyən problemlər də mövcuddur. Bəzi tədris resursları həddindən artıq köhnəlmiş, qeyri-interaktiv və ya dil baxımından zəif hazırlanmış olur. Bu isə gənclərin ingilis dilində resurslara üstünlük verməsinə səbəb olur. Digər tərəfdən, bəzi rəsmi platformalarda texniki səhvlər və dil uyğunsuzluqları hələ də tam aradan qaldırılmayıb. Buna baxmayaraq, rəsmi və təhsil platformalarının Azərbaycan dilində geniş şəkildə fəaliyyət göstərməsi ana dilinin rəqəmsal məkanda normativ şəkildə qorunmasına və kütləvi istifadəsinin davamlı olmasına mühüm töhfə verir. Bu sistemlər dilimizin rəqəmsal dayağını təşkil edir və gələcək inkişaf üçün güclü baza rolunu oynayır. Ümumilikdə, rəqəmsal texnologiyalar Azərbaycan dilinin həm qarşılaşdığı çətinlikləri, həm də böyük potensialını nümayiş etdirir. Bu sahənin inkişafı həm texniki mütəxəssislərin, həm də sadə istifadəçilərin aktivliyindən asılıdır. Daha çox istifadə, daha çox kontent və daha çox diqqət - dilimizin texnoloji aləmdə güclənməsinin əsas açarlarıdır. Nəticə olaraq, sosial media həm Azərbaycan dilinin populyarlaşmasına, həm də dəyişməsinə təsir edən əsas platformadır. Bu təsirin müsbət və mənfi tərəfləri olsa da, bir həqiqət dəyişmir: Azərbaycan dili rəqəmsal platformalarda əvvəllər olmadığı qədər görünür və canlıdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Qasimov, H. (2020). Rəqəmsal dövrdə dilin qorunması məsələləri. Bakı.
2. Əhmədov, R. (2018). Azərbaycan dili və informasiya texnologiyaları. Azərbaycan Dillər Universiteti.
3. Crystal, D. (2006). Language and the Internet. Cambridge University Press.
4. İsmayılov, N. (2022). Dil və Texnologiya. Bakı.
5. Məmmədova, T. (2022). Mobil tətbiqlərdə dil siyasəti.
6. Əliyeva, S. (2021). Rəqəmsal məkanda ana dilinin mövqeyi. Bakı.
7. Kaplan, R. (2002). Language Planning from Practice to Theory. Multilingual Matters.
8. Məmmədli, A. (2019). Yeni media və dil mədəniyyəti. Bakı.
9. UNESCO (2021). Languages in the Digital World.
10. Vahidov, F. (2023). Sosial şəbəkələrdə dilin istifadəsi. Bakı.
11. TDK (2020). Türk dili və rəqəmsal inkişaf. Ankara.
12. Bayramov, Z. (2020). İnformasiya cəmiyyətində Azərbaycan dili.

Rəyçi: Dosent Məmmədova Elnarə Adil